

Onhistorische geschiedenis

Misvattingen in geschiedenismethodes

In verschillende schoolboeken lezen we het volgende verhaal: 'In hotel De Wereld in Wageningen ondertekende een Duitse generaal op 5 mei de capitulatie van het bezettingsleger. Dat gebeurde in het bijzijn van prins Bernhard.' In geschiedenismethodes staan tal van fouten. Zo werd de Bastille nooit bestormd en ligt Marathon niet 42,195 km van Athene. Auteur Dick Berents zet de hardnekkigste historische misverstanden op een rijtje.

Dick Berents schreef boeken over middel-eeuwse onderwerpen, criminaliteit en over gentleman-inbrekers in de literatuur. Recent verschenen *Slachtbank, de kindermoorden van maarschalk Gilles de Rais* en *Stalin en Hitler komen in de hemel*.

Er werd inderdaad op 5 mei 1945 onderhandeld in hotel De Wereld tussen de Canadese generaal Foulkes en de Duitse kolonel-generaal Blaskowitz. Laatstgenoemde vroeg uitstel omdat hij eerst wilde uitzoeken of hij aan alle eisen kon voldoen. Er is op 5 mei niets ondertekend en prins Bernhard was bij deze gebeurtenis niet aanwezig. Blaskowitz tekende pas op 6 mei en daar was prins Bernhard wel bij, maar die ondertekening vond plaats in een boerderij in Nudde, vlak buiten Wageningen. In diverse schoolboeken zijn dus zowel de tijd als de plaats van de capitulatie verkeerd weergegeven. (Zie 15, 5 en 20.)¹ Schoolboeken laten nog wel eens een steekje vallen. Ik weet het, want ik heb twintig jaar meegewerkt aan diverse geschiedenismethodes. In 2012 verscheen er een boek van mijn hand, *Stalin en Hitler komen in de hemel*, waarin ik de hardnekkigste misvattingen over geschiedenis op een rijtje zette en toelichtte. Nu heb ik onderzocht of dergelijke misverstanden ook in leerboeken geschiedenis voorkomen.

Griekse kilometers en Romeinse duimen

Eerst een van mijn favorieten: in een brugklasmethode (31) wordt de term 'neanderthaler' als volgt uitgelegd: 'Voorganger van de moderne mens; genoemd naar de eerste vindplaats: het dal van het riviertje de Neander in Duitsland.' Er is geen rivier de Neander, de auteur was waarschijnlijk in de war met de rivier in Klein-Azië die door de Grieken de Maiandros of Maeander werd genoemd en die karakteristieke bochten (meanders) vertoont. Het Neanderthal is genoemd naar de zeventiende-eeuwse theoloog Joachim Neumann die zich in het Latijn heel deftig 'Neander' (nieuwe man) liet noemen. Wijld verbreid is de opvatting dat Heinrich

Schliemann in 1870 de ontdekker was van de resten van de stad Troje, die in de Trojaanse Oorlog door de Grieken was veroverd (onder andere 6, 31). Voor de komst van Schliemann had Frank Calvert echter al zeven jaar opgravingen gedaan op de burchtheuvel van Hisarlik omdat hij ervan overtuigd was dat daar Troje had gelegen. Schliemann kwam bij het graven vele lagen van bewoning tegen. Hij groef vrolijk door de laag heen die later als

Kleio mag 10 exemplaren van dit boek weggeven. Interesse? Stuur dan een mailtje naar redactie@vgnkleio.nl. De eerste tien lezers zullen het boek thuisgestuurd krijgen. Vergeet niet uw postadres te vermelden.

► De nummers verwijzen naar de lijst aan het einde van dit artikel.

het mogelijke Troje van Homerus is geïdentificeerd en hij wees een veel oudere laag aan als het 'echte' Troje. Verder is het twijfelachtig of de Trojaanse Oorlog wel heeft plaatsgevonden; het is aannemelijk dat een aantal conflicten tussen Trojanen en Myceners is samengevoegd tot één verhaal.

Bij het verhaal over de Slag bij Marathon lezen we over de Perzen: 'In 490 v. Chr. landden ze in de vlakte bij Marathon, 42 km ten noordoosten van Athene, maar ze werden door de Atheense mannen verslagen.' (28)

Marathon lag echter ongeveer 34 kilometer van Athene verwijderd.

Bij de eerste moderne Olympische Spelen gebruikte de organisatie voor de marathonloop een afstand van 39 kilometer. Op de spelen van 1908 in Londen zette het comité een route uit vanaf Windsor Castle, waar de koninklijke familie het schouwspel goed kon zien, tot in het White Stadion. Later heeft men die afstand als maatgevend genomen en die is 42,195 kilometer. We danken de bekende lengte van het marathontraject dus aan de Engelse koninklijke familie.

Over de stichting van Rome bestaan verschillende misvattingen. Sommige boeken (1, 27) houden vast aan een stichting omstreeks het legendarische jaartal 753 v. Chr. Uit opgravingen blijkt dat er al omstreeks 900 een dorp was op de Palatinus. Even mythisch is het aantal van zeven heuvels (13, 18). Het feest van de Septimontium (zeven heuvels) werd op meer dan zeven heuvels gevierd en de beschrijvingen noemen steeds weer andere combinaties van heuvels, zodat er in totaal wel veertien heuvels worden vermeld.

'Jeanne d'Arc was slechts een mascotte van het Franse leger'

De afbeelding van de bekende wolvin met twee zuigende jongetjes Romulus en Remus treffen we in diverse boeken aan. Daarbij staat gewoonlijk dat het een oud Romeins beeld is (37), maar het is vrij zeker dat het beeld is pas in de dertiende eeuw na Christus is gemaakt. Gladiatorenspelen spreken erg tot de verbeelding. De traditie dat de duim omlaag een bevel tot doden betekende, is echter afkomstig van een schilderij dat de Franse schilder Jean-Léon Gérôme in 1872 maakte met de titel 'Pollice verso', dat wil zeggen 'met omgekeerde duim'. Het komt in een enkel schoolboek (31) voor.

Helmen met hoorns

Hardnekkig is de gewoonte om Vikingen voor te stellen met helmen waarop hoorns gemonteerd zijn, maar die zijn bij opgravingen nooit gevonden. Het idee van helmen met hoorns is waarschijnlijk ontstaan toen men in oude graven drinkhoorns ontdekte en ze abusievelijk in verband bracht met de helmen. Enthousiaste nationalisten verbreidden in de negentiende eeuw het beeld van woeste Noormannen met hoorns. Diverse leerboeken namen de oude plaat van Isings op, waar je met goed kijken de hoorns kunt zien; voor één boek liet men zelfs een nieuwe tekening maken met hoorndragende Vikingen (13, 18, 28, 31). Toen het Franse leger in 1429 Orléans ontzette, was Jeanne d'Arc daarbij aanwezig. Ze was echter niet de aanvoerder van het leger, ze was meer een mascotte die de soldaten moest inspireren en voor de krijgsraad werd ze vaak niet eens uitgenodigd. Het zou ook raar zijn als de dauphin Charles VII het leger zou toevertrouwen aan een jong en onervaren meisje. Toch wordt in veel methodes gesuggereerd dat Jeanne het opperbevel had (9, 16, 18, 24, 34).

Wat was ook al weer de betekenis van Columbus? Leerboeken vertellen dat hij bedacht dat de aarde rond was terwijl bijna iedereen dacht dat de wereld plat was (1, 21, 31, 37). Sinds Pythagoras en Aristoteles echter wist vrijwel iedereen dat de aarde een bol was. Matrozen waren dus ook niet bang om van de rand van de aarde af te vallen, zoals schoolboeken nog wel vertellen. Pas in de negentiende eeuw verkondigden historici dat iedereen in de vijftiende eeuw dacht dat de aarde plat was, om daarmee aan te tonen hoe dom de middeleeuwers waren geweest. ►

Dit schilderij van Jean-Léon Gérôme heeft het verhaal over de duim die het lot van de gladiatoren bepaalde de wereld in geholpen. Phoenix Art Museum, Phoenix, Arizona, VS.

► Erwin Iserloh, *Luthers Thesenanschlag, Tatsache oder Legende?* Steiner; Wiesbaden 1962.

Ook bij Cortés en de Azteken gaat het vaak mis: 'De Azteken hadden een legende die vertelde dat een god Quetzalcoatl in de gedaante van een man met een lichte huid en een baard naar hen zou terugkeren.' (30, maar ook 10 en 33) Dit verhaal wordt gebruikt als verklaring waarom Cortés de oorlog tegen een gigantische overmacht kon winnen.

'Middeleeuwers wisten dankzij Aristoteles en Pythagoras heel goed dat de aarde rond was'

Er is geen bron van de Azteken zelf die ons vertelt dat Quetzalcoatl terug zou komen; de Spanjaarden hebben dit verhaal later in de wereld gebracht om aan te geven hoe bijgelovig de indianen waren. De godheid Quetzalcoatl werd aanvankelijk afgebeeld als een gevederde slang en niet als een mens. Ook later, toen hij weleens als een mens werd getekend, was hij niet blank en had hij geen baard, dus hij leek niet op Cortés. Vrijwel hetzelfde verhaal dook op over de scheppingsgod Viracocha die door de Inca's in het Andesgebied werd vereerd; ook hier ten onrechte. Een van de taaiste misvattingen betreft de *Thesenanschlag* van Luther in 1517 (2, 21, 27, 29, 31). Luther spijkerde zijn stellingen nooit op de kerkdeur van Wittenberg.² Stellingen waren niet bedoeld om het volk ergens van op de hoogte te stellen, ze werden net als nu opgesteld om erover te debatteren. Luther

heeft ze dus alleen aan andere theologen opgestuurd. Overigens is de uitspraak 'Hier sta ik, ik kan niet anders' ook niet van Luther. En de winnaar is: De 'bestorming' van de Bastille! Van de methodes die ik heb bekeken, zijn er maar liefst negen waarin op 14 juli 1789 de Bastille wordt 'bestormd' (4, 7, 11, 14, 17, 19, 25, 29, 35). Er was alleen geen bestorming. De commandant, markies de Launay, gaf zich met zijn mannen over op voorwaarde van een vrijgeleide en alles leek opgelost. Toen wandelden de belegeraars naar binnen en begonnen te plunderen. Er ontstond chaos, de gouverneur werd ondanks de afspraken omgebracht en zijn hoofd werd op een paal rondgedragen door de stad.

Hoover vs Roosevelt

Ook in de onderwerpen uit de twintigste eeuw zitten fouten. We zien ze bijvoorbeeld bij de bestrijding van de crisis in de Verenigde Staten. In een poging om een heldere tegenstelling te creëren tussen Roosevelt en Hoover schrijven verschillende boeken (15, 20, 27, 32) dat Hoover geen maatregelen nam tegen de crisis. 'Zijn principe was dat de federale overheid zich niet al te ingrijpend met de economie moest bemoeien.' Dat is een logische gedachte: Hoover was een Republikein en Republikeinen zijn nog meer tegen staatsingrijpen dan Democraten.

Het is logisch, maar onjuist. Hoover deed wat hij kon; hij gaf de boeren subsidies en

Op de achtergrond van de beroemde plaat van Isings zien we Vikinghelmen met hoorns. De hoorns waren drinkbeker die werden gevonden in graven en ten onrechte in verband met de helmen werden gebracht.

Franklin Delano Roosevelt en Herbert Hoover op weg naar het Capitool voor Roosevelt's inauguratie, 4 maart 1933.

probeerde fondsen op te zetten waaruit ondernemers makkelijk geld konden lenen. Hij verhoogde de invoerrechten om de Amerikaanse productie te beschermen, hij verhoogde de belastingen, vooral voor de hoogste inkomens, en hij liet publieke werken op touw zetten om arbeidsplaatsen te creëren. Hoover vaardigde ook de eerste bijstandswet van de Verenigde Staten uit.

Toen Roosevelt de Democratische nominatie voor presidentskandidaat accepteerde, beloofde hij in zijn toespraak *A new deal for the American people*, maar hij had toen nog geen idee wat hij moest doen om de crisis op te lossen. Kranten schreven het op en lezers dachten dat hij een weldoordacht plan van aanpak had. De Democraat Roosevelt had aanvankelijk een typisch Republikeins standpunt: hij pleitte juist voor ingrijpende bezuinigingen om de begroting sluitend te krijgen, hij vond dat Hoover te veel uitgaf.

'Roosevelt vond juist dat Hoover te veel uitgaf'

Soms staat er zoiets als: 'Roosevelt had de boeken van de econoom Keynes gelezen. Die vond dat de regering bij een crisis de koopkracht moest vergroten.' (11) Pas achteraf is er een verband gelegd tussen Roosevelt's maatregelen en de ideeën van Keynes. De werkelijkheid was anders: pas in 1934 probeerde Keynes de president over te halen om nog meer geld in de economie te pompen. Roose-

velt klaagde later: 'Hij liet een hele berg on-samenhangende cijfers achter - hij moet een wiskundige zijn in plaats van een econoom.' Het commentaar van Keynes na de ontmoeting was: 'Ik had verwacht dat de president meer geletterd was, economisch gezien.'

Over de Muur

Een belangrijk keerpunt in de geschiedenis is het einde van de Koude Oorlog. Volgens schoolboeken (26, 30, 32) besloot de regering van de DDR om de Muur open te zetten of zelfs af te breken. In werkelijkheid besloot de partijleiding onder grote druk van de massademonstraties dat de Oost-Duitsers vanaf 10 november in principe in de toekomst naar het Westen konden emigreren, als ze eerst individueel toestemming hadden gekregen. Het was echter niet de bedoeling dat mensen vrij heen en weer zouden gaan en al helemaal niet dat de Berlijnse Muur zou worden opengezet of afgebroken.

De regeringswoordvoerder Günter Schabowski die het besluit bekendmaakte op een persconferentie had de details en de datum niet gehoord. Toen men hem vroeg, wanneer de maatregel zou ingaan, zei hij voor de vuist weg: 'Voor zover ik weet onmiddellijk.' Toen daarop een massa mensen naar de muur stroomde, besloot een officier dat er niet op het volk zou worden geschoten en dat de poorten in de Muur werden opengezet. Vanaf die avond kwamen mensen met sloophamers stukjes van de Muur afbikken.

De schoolboeken in Nederland zijn niet slecht maar ze bevatten wat missers. In een volgend artikel zal ik laten zien hoe dat komt. ■

Geraadpleegde methodes

- 1 Bronnen 1h/v 2003 • 2 1vwo 2003 • 3 1 vmbo kgt 2003
- 4 2vwo 2003 • 5 3vwo 2005 (EPN) • 6 Columbus 1vwo 2008
- 7 2vwo 2009 • 8 3vwo (EPN) • 9 Fenix 1vwo 2008 • 10 2vwo 2009
- 11 3vwo 2009 • 12 Bovenbouw vwo 2012 (Thieme-Meulenhoff)
- 13 Geschiedenis Werkplaats 1hv 2008 • 14 2hv 2009 • 15 3vwo 2009
- 16 Tweede Fase vwo 2006 • 17 Tweede Fase havo 2006 (Noordhoff)
- 18 Indigo 1hv 2003 • 19 2hv 2004 • 20 3hv 2003 (Wolters Noordhoff)
- 21 MeMo 1hv 2003 • 22 1hv 2008 • 23 1v 2008 • 24 2hv 2008
- 25 2v 2009 • 26 3v 2005 • 27 Tweede Fase handboek vwo 2008 (Malmberg) • 28 Pharos 1hv 2002 • 29 2hv 2004 • 30 3hv 2005 (ThiemeMeulenhoff) • 31 Sfinx 1hv 2003 • 32 3hv 2005 • 33 Tweede Fase Informatieboek 2003 (ThiemeMeulenhoff) • 34 Sprekend Verleden 1hv 2004 • 35 2hv 2005 • 36 handboek 5v 1999 • 37 Tweede Fase Handboek 4A 2007 (Nijgh Versluis)